İNSANLIĞIN POEZİYASI

Gərmətük

Hər hansı bir insanın gələcəyini kodlaşdıran bir amil inkar olunmazdır. Dindarlar bunu qismət adlandırır. Materialistlər - daha çox real, həyati mahiyyətə güvənənlər bunu əməli nəticə kimi qavrayırlar.

Bu gün də hər hansı bir şəxsin kimliyini aydınlaşdırmaq istəyəndə, onun təkcə nəsil şəcərəsini yox, həm də həmin şəxsin hansı mühitdə, hansı coğrafi ərazidə dünyaya gəldiyini də araşdırmaq, həmin mühitlə paralellər aparmaqla düzgün nəticəyə gəlmək - xüsusi amil kimi nəzərdə tutulur. Bunun nə qədər elmi əhəmiyyət daşıyıb-daşımadığı bir tərəfə, daha çox o tərəfi də əhəmiyyətlidir ki, müəyyən ərazidən, müəyyən mühitdən böyük ictimai arenaya çıxan şəxs nə qədər öz mühitinə bağlı olub. Burada öz mühitinə bağlılıq məsələsi şərtidir. Yəni, atasının, yəni babasının, bəlkə də ulu babasının mənsub olduğu yer-yurd amili xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ən azı ona görə ki, böyük ictimai arenada görünən şəxs özündən daha yüz il əvvəlki - bəlkə də daha çox - zamanın hansısa bir tərəfdən təbiətinin davamçısıdır.

Azərbaycanda böyük şəxsiyyətlərin adı ilə ünvanlanan ərazilər az deyil Gəncəni biz Nizami Gəncəvinin adı ilə tanıyırıq. Şamaxı dünyaya Şirvanı ad kimi, ünvan kimi Xaqani adı ilə özünü göstərib. Hətta Nəsiminin də doğuş məkanı, nə qədər mübahisəli olsa belə, Şamaxı ilə tanınır.

Dünyanın böyük simaları tarixən nəinki doğulub böyüdükləri ərazi ilə, hətta hərəkət, mübarizə... məqamları ilə keçdikləri adlarının ünvanlarının qaldıqları yerlərlə əbədiləşiblər. Bu mənada zaman keçdikcə hər hansı bir yer sadəcə təbiətin yaratdığı bir fauna parçası olmaqdan çıxaraq zəka sahibinin izi kimi əbədiləşib, yaddaşlara yazılıb. Zaman keçdikcə, həqiqət məhz belə insanların sayəsində tarixin sirrlərini gələcəy nəsillərə ötürməli olub və biz ayrı-ayrı böyük simaların sayəsində keçmişə doğru yeriyə bilirik. Keçmişin bir çox sirrlərini tarixi şəxsiyyətlərin izi ilə yeriyərək aça bilirik.

Həqiqətin böyük üzü...

Görkəmli şəxsiyyətlər, ləyaqətli insanlar... Əgər biz həqiqətin böyük üzünü axtarırıqsa, yalnız həmin həqiqəti gəlib görkəmli şəxsiyyətlərin, ləyaqətli insanların mənəvi mühitində tapa bilərik.

Ən böyük həyat həqiqətləri də son nəticədə gəlib insanlara bağlanacaq. Çünki, insan təbiətdən ayrılandan sonra özünün kimliyini, mənəvi siması ilə təsdiq edib. Yəni insa, ruhən, mənən böyüyüb, ucalıq kəsb edib. Və beləliklə kimliyini özünün həyatı, yaşayış tərzi ilə sübut edib. Bu gün də biz ayrı-ayrı əraziləri nadir insanların adları, ünvanları ilə tanıyırıq.

Hərdən düşünürəm mənim Xələfli kəndim, istinadım - ruhumun əbədi uyuyacağı məkan. Sən kiminlə, hansı adla, ünvanla tanınacaqsan?! Və özüm də cavab verirəm. Təskinlik ünvanım var Xələf babamla, Şirvan babamnla... bu gün mənəvi mühitimdə hər cür xıltdankənar, böyük zəkalıq ömrü yaşayan - hətta Azərbaycandan kənar yaşayan, övladlarının adları ilə yaşayacaqsan. Bilirəm, həqiqət heç vaxt bir mənalı qəbul olunmur, amma zaman keçdikcə böyük həqiqət nəyə qadir olduğunu diktə eləyir. Qərəzsizlik, mənəvi kamillik insanlığa böyük sevgi... Ən ali düstur kimi son nəticədə hökm verə bilir.

...Gərmətük kəndi... belə bir kənd var Azərbaycan xəritəsində öz adı, ünvanı ilə qeyd olunan kənd. Lap min il keçsə belə bu kəndin adı, ünvanı unudulacaq deyil, ən azı ona görə ki, böyük Sovet İmperiyasının böyük salnaməsində xüsusi bir ad var: bu Həzi Aslanovun adıdır. Məxsusi olaraq burada bəlkə də iri hərflərlə yazmağa dəyər ki, Həzi Aslanov məxsusi olaraq nəsil baxımından bu kəndlə bağlıdır; yəni nəsil baxımından, yəni əsil-kök baxımından. Bir sözlə, təkcə Həzi Aslanovun adı bəs eləyir ki, onu nəsil-kök baxımından, şəcərə etibarı ilə cığır açasan və gətirib Gərmətük kəndinə çıxarasan... və bu kəndə əbədi yaşarılıq haqqı verəsən.

Əlbəttə həyat durğun deyil, əgər sonrakı zamanlarda insanlar mənəvi isti-

nadlarını unudarlarsa, kimliylərini yaddan çıxararlarsa onda nəsillər arasında varislik iqtisadi, mənəvi hərbi əlaqələr də kəsilər. Dədə-baba söhbətini unudanlar yeni zamanda əlacsız qalarlar. Kimliyini bilməyənlər gücsüz olarlar.

Gərmətük kəndi... Həzi Aslanovun atası bu kənddən idi, babası da əsli, soyu da bu kənddən idi. Zaman keçdikcə urbanizasiya insanların təkcə yaşayış yerini yox həm də həyat tərzini dəyişir. Həzi Aslanov zamanın sonrakı çağlarında Atasının məskunlaşdığı Lənkəranda dünyaya gəldi. Amma iki dəfə Sovet İttifaqı qəhrəmanının adını böyük tərcümeyi halında mütləq Gərmətük kəndinində adı unudulmur... yaddaşa gətirilir, xatırlanır.

Gərmətük kəndi... böyük simaların adında, yaddaşında xatırlanan kənd... və eləcə də böyük simaların adı ilə birgə çəkilərək bu və ya digər dərəcədə öyrənilən dərk olunan kənd...

Gərmətük kəndi... bu kənd həm də bizim ədəbi qəhrəmanımızın - Şəddad Cəfərovun əsil-nəsil kəndidir.

Şəddad Cəfərovun nəsli ilə bağlı bütün faciələrin - repressiya dövrünün ağrı acılarının şahidi olan kənd... bu kəndin adı, ünvanı təkcə tarixi adı ilə yekunlaşmır. Həm də bu kənd böyük simaların tərcümeyi hallarında xatırlanır. Onların nəsil, şəcərə baxımından araşdırmaları zamanı üzə çıxır. Və xüsusi mahiyyət kəsb edir.

Gərmətük kəndi... bu kənd yalnız bir yaşayış məskəni kimi xarakterizə olunmur... həm də mənəvi mühit kimi öyrənilir. Elə bir mənəvi mühit kimi öyrənilir ki, biz həmin kəndi mənəvi zənginlik qaynağı kimi görürük. Həmin kəndin təbiətində biz mənəvi zənginlik görürük. İnsanlara halallıq dərsi görürük. Böyük həyat həqiqətlərini görürük. Mahiyyətcə həmin Gərmətük sözündə zəhmətlə bağlılıq əkinlik, bicarlıq mahiyyəti var. o yerdə ki, zəhmətdən söhbət gedir, o yerdə ki, alın tərindən, halal əkin-biçindən söhbət gedir, demək orada insanlığa yol daha açıqdır.

Yəqin ki, Gərmətük kəndinin mənəvi ünvanı olaraq ayrı-ayrı söz-sənət adamları haqqında danışmaq elə bu kənd haqqında danışmaq demək olardı.

Bu gün Azərbaycan mənəvi mühitində böyük Naşir kimi tanınan - o həqiqətən Azərbaycanın ilk poliqrafçı alimidir, - Şəddad Cəfərov məhz ilkin genetik kod kimi həmin kənddən pərvazlanıb. Doğrudur, o Bakıda doğulub, ancaq atası, babası, ulu babası... və bütün əcdadları həmin kəndlə bağlıdır. Həmin ərazidə zaman-zaman bitiblər, göyəriblər.

Şəddad Cəfərov haqqında həm kitablar yazılıb... sənədli, publisistik nəsr

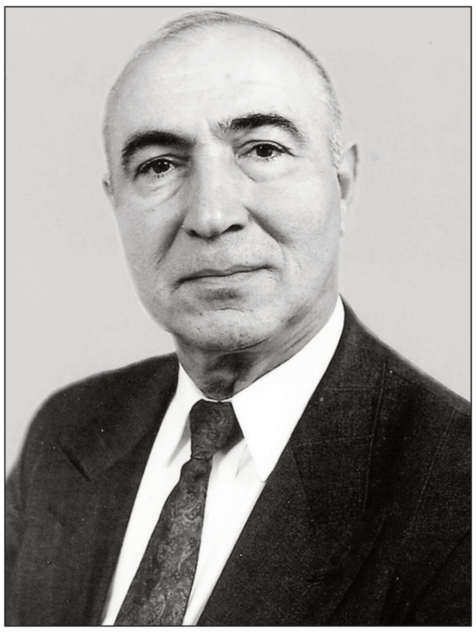

əsərləri... eləcə də, haqqında çox dəyərli şeirlər, poetik örnəklər qələmə alınıb... bütün bu ədəbi məhsulların hamısının fövqündə dayanacaq əsas obraz elə Şəddad Cəfərovun özü olub. Çünki, ömür yolunun 80 illik zamanında o heç vaxt ilkin, mənəvi qaynaq kimi Gərmətük kəndini unutmayıb... zaman-zaman mənən bu kəndə dönüb həmin kəndin babadan, atadan ruhuna doğru gələn işığı ilə güc kəsb edib, irəliyə doğru yeriyə bilib.

Bəs bu ilahi güc mənbəyi Gərmətük kəndi poetik düşüncədə necə öz əksini tapıb. Təbiidir ki, biz Şəddad Cəfərovun tərcümeyi halını araşdırarkən onun Gərmətük kəndi ilə bağlı nəsil, şəcərə yolunu da öyrənməli oluruq. Və bu zaman şair Elşad Səfərlinin "Gərmətük balladası" adlı şeirinə də rast gəldik. Şair həmin şeiri, "Doğma kəndimə" epiqrafı ilə başlayır.

Biz bu şeirdə Gərmətük kəndinin təbiəti ilə üz-üzə qalırıq. Və sevinirik ki, yazın dizini qatladığı bir məqamda bütün gözəlliyi ilə təbii bənzərsizlikləri ilə bizi üz-üzə qoyan bir mənzərəni görürük.

Elə ki, yaz qışın dizin qatlayar,
Tumurcuqlar qönçəsindən çatlayar.
Daş-qayanda nərgizlərin çırtlayar,
Torpağında pöhrələyər lap kötük,
Gərmətük.

Dönüb olar qoynun cənnət guşəsi,
Bülbüllərin zilə qalxar nəşəsi.
Bulaqların -bərq vuran nur şüşəsi,
Çəmənlərin -yaşıl rəngli tül örtük,
Gərmətük.

Bu kəndin əgər təbiəti yalnız öz gözəlliyi ilə göz oxşasaydı, əgər onun təbiətinin daha mühüm ictimai mahiyyəti görünməsə idi, onda bu kəndin özü də, təbii gözəllikləri də bizim üçün heç bir mahiyyət kəsb eləməzdi. Onda onun bulaqlarının da, çəmənlərinin də heç bir dəyəri olmazdı. Amma şair bu təbii mahiyyətdən çıxış edərək göstərir ki, bu kənd öz təbiəti ilə - həm təbii, həm mənəvi mühiti ilə insanları bir araya gətirməyə qadirdir. Çünki, burada insanlar o qədər geniş ürəkli, geniş təbiətlidir ki, əsas meyar insanlıq tutulur. Milli fərqlər heç gözə görünmür. Bu kənd insanlığı həmişə birliyə çağırır:

Bir olmağa səsləmisən hər kimi,
Əzizləyib, süsləmisən hər kimi.
Övladıntək bəsləmisən hər kimi,
Fərqi yoxdur, talış olsun, ya da türk,
Gərmətük.

Gözlərində tər bənövşə marağı,
Sevənlərlə dolardı çay qırağı.
Quş xorundan uyardı kənd sübh çağı,
Heyif, o xoş günləri biz tez ötdük,
Gərmətük.

Şair Gərmətük kəndinin mənəvi böyüklüyünü insanların mənəvi böyüklüyü ilə tarazlayır. Burada şair Elşad Səfərlinin həm də özünün doğulub böyüdüyü kəndə sevgisinin mahiyyəti üzə çıxır. O, özünün müşahidəsinə əsasən görür ki, bu kəndin insanları hər kəsə doğma olmağa çalışır. Ən başlıcası hər bir fərdi öz içindəki xıltdan, kindən, qərəzdən, paxıllıqdan azad olmağa çağırır. Bu kəndin böyüklüyü elə orasındadır ki, o, xırda düşüncələrlə yaşayan çəkişmələrə rəvac verən övladını bağışlamır. Bu kənddə yaşayan böyüyən hər kəs dünyanın harasına getsə, Gərmətükün nə təbii təbiətini, nə də mənəvi təbiətini unutmur. Şair bu məqamları Gərmətükün əsaüs obrazını göstərən xüsusi cizgilər kimi poetik tərənnümə gətirir.

Kimi sıxdı bəzən şəhər boşluğu,
Səndə tapdı gəlib könül xoşluğu.
Çətin gündə çoxu qayğı-qulluğu,
Səndən gördü, Doğmam, Kəndim,
Ey böyük, Gərmətük!

İnsanların el uğrunda işində, -
Qurub yaratmaqda, əkin-biçində.
Vətən üçün can qoyanlar içində,
Çoxusundan biz qabağıq, biz önük,
Gərmətük.

Şair Elşad Səfərli öz kəndinin mənəvi mühitini təkcə özünün kəndi kimi yox, həm də böyük insanların kəndi kimi, böyük şəxsiyyətlərin qaynağı kimi xarakterizə edir. Onun poetik tərənnümündə biz Gərmətük kəndini bütöv Azərbaycan kimi görürük. Çünki, bu kənd bütövlükdə Vətən üçün can qoyanların mənəvi məkanı kimi təsvir olunur, təkcə təsvir olunmur həm də, böyük sevgi ilə tərənnüm olunur.

Bir vaxt Səməd Vurğun möhtəşəm "Azərbaycan" şeirində yurdumuzun poetik xəritəsini yaradarkən Lənkəranın da ecazkar gözəlliklərini vəsf edib:

-

. Bu poetik lövhədə bütöv Lənkəranı görürük. Və demək, Gərmətük kəndini də görürük. Kəndin təbii gözəllikləri, sağlam, mənəvi mühiti adını tarixə yazmış insanlar üçün də mənəvi istinad olduğu kimi, bu gün də şairlərə ilham qaynağıdır. Hər vaxt belə düşüncədə olmuşam ki, yurdun təbiəti kodlaşmış halda nəsillərin təbiətində özünü hifz edir.

X l%fi%, $ Rza.